

מראי מקומות - יבמות

קב.

א. גר דן את גר חבירו דבר תורה

נח' הראשונים בביאור הדברים. שי' רש"י היא דהיינו לדיני נפשות, אבל לדיני ממונות כשר אפי' לדון ישראל, כמו דתנן בריש סנהדרין הכל כשרים לדון דיני ממונות, וביארה הגמ' דהכל לאתווי גר. וע' בתוס' הרא"ש כאן, ובתוס' לעיל (מה:), דחולקים על רש"י וס"ל דבדיני ממונות מיייר, דבדיני נפשות פסול גר לגמרי, אפי' לגבי גר חבירו. והק' התוס' הרא"ש על עצמו מהסוגיא כאן, דנתמעטו גרים מלהיות ב"ד לעשות חליצה, ולכא' זה לא עדיף ממונות, וא"כ אם פסול לדון דיני ממונות, מהו הצד להכשירם לענין חליצה, ולמה צריכין למעטם. וכ' ליישב דנפק"מ לענין חליצה לבן גרים, שהיתה הורתו ולידתו בקדושה, דבא לפוסלו להיות ב"ד לחליצה זו, הגם דכשר בכה"ג לדיני ממונות. ועוד כ' שיש נפק"מ אם קבילו עליהו, דאז כשר לדיני ממונות, ופסול לחליצה.

ב. אם יבוא אליהו

ולכא' ק', מהו הכח של אליהו להכריע דינים בכלל, הרי בכמה מקומות אמרי' דתורה לא בשמים היא. וכ' באגרות משה (יו"ד ג', קנ"ה), דאין כוונת הגמ' דאליהו יבוא ויאמר לנו בתורת נבואה איזה הכרעה להלכה, דבזה ודאי אין שומעין לו כלל. אלא הכוונה היא, דאם יבוא אליהו, וע"פ חכמתו הגדולה בתורה יאמר לנו שאין חולצין בסנדל, מ"מ אין שומעין לו, מאחר שכבר נהגו בסנדל. ומה שאומרים אליהו, ולא חכם אחר שאין חולקים עליו, ביאר ר' משה שהוא משום דאליהו יבא להגלות במהרה, ולברר המחלוקת ולפשוט הבעיות, דאז אף אם בכה"ג יאמר לנו שאין חולצין בסנדל אין שומעין לו. אבל ע' בהקדמת הרמב"ם לסדר זרעים, דכ' "וכן עוד אמרו אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו, בסנדל אין שומעין לו [וכנראה דהי' להרמב"ם גירסא אחרת בהגמ']". ירצו לומר שאין להוסיף ולא לגרוע במצוה על דרך נבואה בשום פנים. ולכא' מבואר מזה דלא כהאג"מ, אלא דכוונת הגמ' לומר הא גופא, דמה שאין שומעין לו הוא משום דאין שייך לחדש בנבואה (אבל צ"ע מה ששומעין לו לענין מנעל, הרי זה ג"כ משום נבואה, וכמו שהק' ר' משה, וצ"ע).

ג. מנעל לכתחלה לא

ע' בשו"ת רעק"א (ח"ז סי' מ"ו), שהביא הא דהק' הטור (חו"מ א') על ר' האי גאון, שכ' דב"ד צריך שיהא מזומן לו מקל לרדות בו, ורצועה להלקות בו, ושופר לנדות בו, והק' הטור למה השמיט דצריך מנעל לחלוץ בו. וכ' רעק"א ליישב קו' הטור, ע"פ הא דלכא' יש להק' על לשון הטור, למה נקט מנעל ולא סנדל, הרי בסוגיא אי' דמנעל לכתחלה לא, וכן פסק הרא"ש, וא"כ לימא סנדל. אע"כ, משום דסנדל אינו מצוי אצלנו, ולכן צריכין אנו לעשות החליצה במנעל. וא"כ, יש גם ליישב קו' הטור על ר' האי, דמה דאנו חולצין במנעל היינו מצב של בדיעבד, ואם נזדמן לנו סנדל, ודאי נחלוץ בסנדל ולא במנעל, ומשו"ה אינו ראוי שיהי' מוכן בב"ד מנעל, דבר שאין ראוי אלא בדיעבד או בשעת הדחק, ולכן השמיט ר' האי כל הדין, דסנדל אין מצוי עתה, ומנעל אין צריך שיהי' מוכן בב"ד.

ד. ומנעל לכתחלה תנאי היא, וכו'

העיר הרמב"ן דלכא' מהברייתא משמע שיש עוד ב' שיטות, מלבד ר"מ דמתני' דס"ל דמנעל כשר בדיעבד. דהיינו, ר' יעקב בשם ר"מ ס"ל דכשר לחלוץ במנעל לכתחלה, ור' יוסי הבין הא דריב"ב לשיטה ג', דכיון דלא חלץ במנעל אפי' בשעת הדחק, לכא' משמע מזה דס"ל דאפי' בדיעבד לא מהני. וצייד הרמב"ן דאולי לא בא ר' יוסי לומר דפסול בדיעבד לריב"ב, אלא דמתמיה עליו, אבל אולי באמת ס"ל דבדיעבד כשר. ועוד כ' דאולי באמת ס"ל דפסול בדיעבד, אבל אנו לא אמרי' "תנאי" אלא לענין הפלוגתא דאמוראי, דהיינו אם חולצין במנעל לכתחלה או לא.

ה. אי נמי משום חצי מנעל

ביאר התוס' רי"ד, דדוקא במנעל גזרין, משום ש"פעמים נועלין מנעל שאינו חופה אלא חצי גב הרגל והוא פסול לחליצה [אף בדיעבד], אבל סנדל אין דרכן לנעול אלא סנדל החופה כל הרגל, הלכך במנעל איכא למגזר, ובסנדל ליכא למגזר."

ו. אי לאו דחמית' לחביבי דחלץ בסנדל

דאית לה שינצין אנא לא הואי חליצנא

כ' ההגהות מרדכי דמנעל כזה גדול הוא ביותר, ולכן צריכים שניצין להדקו, והחידוש הוא דאע"פ שהי' רחב כ"כ שצריך שניצין להדקו, מ"מ חולצין בו.

ז. או דלמא חליצה בעינן והא ליכא

העיר הערוך לנו, מהו הספק, הא ודאי חליצה בעינן כדכתי' בקרא, וגם מה השאלה דדלמא גלויי כרעא בעינן, מהכ"ת שיהיו צריכין גילויי כרעא. ותי' דהא כתי' וחלצה מעל רגלו, ובאמת יש חילוק בין משמעות וחלצה ובין משמעות דמעל רגלו, דחלצה משמע דוקא חליצה, ומעל רגלו משמע דלא קפיד קרא רק שלא יהי' עוד דבר על רגלו. ולכן מספקא לי', האם מעל רגלו דוקא, והך וחלצה לא נקיט רק כי אורחי', משום דסדר גילויי כרעא הוא ע"י חליצה, או דלמא חליצה דוקא.

ח. מעל אמר רחמנא, ולא מעל דמעל וכו'

כ' הריטב"א, דהיכא דחלצה שניהם בבית אחת, או בזה אחר זה, כשרה חליצתה, דהא ממילא איכא חליצה וגם גלויי כרעא. אולם, כ' הבית שמואל (קס"ט, ל"ז) דכיון דאם חלצה העליון הוי חליצה פסולה משום מעל דמעל, א"כ לכא' הוי חליצה פסולה, וא"כ לכא' אסורה היא על האחין, וצריכה לחזור על האחין ולחלוץ מכולם. וא"כ הא דכ' הרא"ש, והובא ברמ"א שם, דאם חלצה שניהם חליצתה כשרה, צ"ל דזהו דוקא היכא דחלצה שניהם בבית אחת. וע"ע בערוך השלחן (שם, נ"ד) דכ' על דברי הב"ש הנ"ל, "לענין דאי"ז [פסול דמעל דמעל] רק בקשירה למעלה מארכובה וכיוצא בזה, דעיקר החליצה הי' בהרגל (משא"כ בהא דהבית שמואל, דכשנוטל המנעל העילאי, עדיין יש מנעל על הרגל, וא"כ י"ל דאי"ז חליצה כלל), משא"כ בכה"ג אין זה חליצה כלל, וצ"ע."